

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ФІЛОЛОГІЇ ТА МАСОВИХ КОМУНІКАЦІЙ

**СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Збірник матеріалів
III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю

23-24 жовтня 2025 року

Київ – 2025

Редакційна колегія:

Ю.О. Демидова, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи та молодіжної політики МДУ (голова),
І.В. Мельничук, кандидат філологічних наук, доцент,
декан факультету філології та масових комунікацій МДУ (заст. голови),
В.О. Кудлай, кандидат наук із соціальних комунікацій, завідувач кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.В. Євмененко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української філології МДУ,
І.О. Петрова, кандидат історичних наук, доцент кафедри інформаційної діяльності МДУ,
О.О. Федотова, доктор історичних наук, старший науковий співробітник, професор
кафедри інформаційної діяльності МДУ.

Затверджено на засіданні кафедри інформаційної діяльності
(протокол № 3 від 18.11.2025)

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою факультету філології та масових комунікацій Маріупольського державного університету
(протокол № 3 від 19.11.2025)

Студії з інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі : зб. матер. III Всеукраїнської наук.-практ. конф. з міжнародною участю, м. Київ, 23-24 жовтня 2025 р. / Маріуп. держ. ун-т ; ред. Ю.О. Демидова, І.В. Мельничук; упоряд. В.О. Кудлай, О.В. Євмененко, І.О. Петрова, О.О. Федотова. – Київ : МДУ, 2025. – 512 с.

Збірник містить матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «СТУДІЇ З ІНФОРМАЦІЙНОЇ НАУКИ, СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ФІЛОЛОГІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ», яка відбулася 23-24 жовтня 2025 року з ініціативи кафедри інформаційної діяльності Маріупольського державного університету.

В конференції взяли участь представники освітянської, наукової, фахової спільнот України та Європейського Союзу.

У тематичних напрямках учасниками конференції розглянуті актуальні питання інформаційної науки, соціальних комунікацій та філології в сучасному світі, інформаційні технології та інтернет ресурси у діяльності сучасних інформаційних агенцій, бібліотек, служб діловодства та архівів, виклики у підготовці фахівців з інформаційної, бібліотечної та архівної справи, культурології, філології, журналістики та інших, дотичних до соціальних комунікацій спеціальностей, особливості інформаційної та документознавчої діяльності, менеджменту та маркетингу у сфері соціальних комунікацій, культури та мистецтва, прикладних студій та інновацій в журналістиці, рекламі та зв'язках з громадськістю, інноваційних технологій в мовознавстві та літературознавстві, тенденцій розвитку україністики в умовах становлення інформаційного суспільства.

Видання адресоване науковцям, викладачам, здобувачам та усім, хто цікавиться сучасними проблемами розвитку інформаційної науки, філології, журналістики, документознавства, бібліотекознавства та архівознавства.

Відповідальність за зміст, достовірність, оригінальність поданих матеріалів несуть автори опублікованих у збірнику доповідей

© Автори тез, 2025

© МДУ, 2025

Кудлай В'ячеслав,

Педченко Олена

/ м. Київ /

РЕЦЕПТУРНА ЛІТЕРАТУРА: ПРИКЛАДИ І МОЖЛИВОСТІ

Останніми роками бібліотерапія набула нового звучання у зв'язку з підвищеним інтересом суспільства до збереження психічного здоров'я, особливо в умовах воєнних, соціальних та економічних криз. Цей підхід, що поєднує літературу й терапевтичну практику, дедалі частіше розглядається як гуманістичний інструмент підтримки особистості. Нижче подано перероблений (академічно виважений) варіант вашого тексту із збереженням наданих посилань.

Сучасні кризи та суспільні виклики спричинили зростання інтересу до різних форм підтримки психічного здоров'я, серед яких особливе місце посідає бібліотерапія. Вона поступово здобуває визнання серед представників різних професій – бібліотекарів, літературознавців, психологів, психіатрів, педагогів, лікарів, соціальних працівників, а також духовних і релігійних лідерів. Її доступність та економічність роблять бібліотерапію привабливою альтернативою традиційним видам психотерапії, особливо для тих, хто прагне менш інтенсивної, але не менш глибокої форми самопізнання. Сучасна публічна бібліотека дедалі частіше постає як простір спільноти, де читачі можуть обговорювати прочитане, ділитися враженнями, знаходити емоційну підтримку й зменшувати відчуття ізоляції та тривожності, тим самим сприяючи нормалізації психоемоційного стану людини.

Історичні витоки книготерапії сягають античності, коли стародавні греки та єгиптяни розглядали бібліотеки як «місця зцілення душі». Відомо, що Аристотель трактував літературу як своєрідні «ліки для душі», а фараон Рамзес

II створив «Дім зцілення для душі» – спеціальне приміщення, наповнене книгами. Стоїчна традиція, представлена працями Сенеки, вплинула на формування сучасних когнітивно-поведінкових підходів, що демонструє Келда Грін у своїй праці *Rethinking Therapeutic Literature*, де авторка аналізує зв'язок між античною філософією та сучасною психологічною практикою. Вона, зокрема, посилається на працю Джулса Еванса *Philosophy for Life and Other Dangerous Situations* як приклад синтезу давньої філософії та сучасних психотерапевтичних моделей [1, с. 89].

На початку XIX століття лікарі вже рекомендували книги як засіб поліпшення самопочуття, що започаткувало інтеграцію бібліотерапії у практику європейських психіатричних установ. Особливу роль у формуванні гуманістичної парадигми психологічної прози відіграла творчість Джорджа Еліота (Мері Енн Еванс), яка прагнула замінити релігійні уявлення про моральність більш науковими психологічними концепціями. Її художні тексти «надавали читачам мову, за допомогою якої можна висловити складні емоції, що часто залишаються непоміченими у повсякденному житті» [1, с. 244].

На початку XX століття бібліотерапія почала застосовуватись у реабілітації солдатів після Першої світової війни. Військові шпиталі мали власні бібліотеки, де читання використовували як засіб психоемоційного відновлення, особливо через поетичні тексти. У цей період у США та Великій Британії виникли перші рухи, спрямовані на розвиток бібліотерапевтичних програм і створення відповідних ресурсів. Важливою пам'яткою того часу є книга Едіт Кетлін Джонс *A Thousand Books for the Doctor's Library* (1913), яка зберігає культурне значення і сьогодні. Уже в 1930-х роках бібліотекарі почали укладати списки літератури, що мала терапевтичний ефект і могла допомогти змінити емоційний стан читачів. Консультанти спільно з бібліотекарями «прописували» книги, підбираючи їх відповідно до психологічних запитів клієнтів. У США одним із перших прибічників бібліотерапії був доктор Бенджамін Раш, визнаний

«батьком американської психіатрії», який вважав, що читання допомагає відволіктися від особистих проблем [2].

Подальшого розвитку цей напрям набув у 1950-х роках завдяки роботам Керолін Шродес, співавторки книги *The Conscious Reader*. Вона висунула гіпотезу про те, що літературні персонажі здатні викликати сильний емоційний відгук у читача, який ідентифікує себе з ними, і тим самим сприяти внутрішньому зціленню [3, с. 76].

В Україні становлення бібліотерапії пов'язане з іменами провідних науковців і практиків, серед яких особливе місце посідає Іван Вельвовський (1921–1997) – лікар-новатор, який одним із перших почав системно застосовувати бібліотерапію для лікування пацієнтів із психотерапевтичними та психоневрологічними розладами. Під його керівництвом у 1967 році в санаторії «Березівські мінеральні води» було створено перший у СРСР кабінет бібліотерапії, що став унікальним експериментальним осередком практичного використання читання як лікувального інструменту. Продовжила цю ініціативу Анна Міллер (1937-2003), яка активно розвивала теоретичні засади та методіку бібліотерапії в Україні, розширюючи її можливості в освітній і культурній сферах [4].

На сучасному етапі важливу роль у розвитку бібліотерапії відіграє Європейська асоціація бібліо- та поетичної терапії, яка у жовтні 2024 року організувала I Європейську конференцію з бібліотерапії. Серед ключових тем заходу було окреслено «виклики та чинники успіху у впровадженні бібліотерапії для різних соціальних груп, включно з найбільш вразливими категоріями населення» [5]. Як підкреслюють організатори, «практика бібліотерапії на європейському рівні є джерелом навчання: завдання полягає у формуванні спільного підходу до дисципліни, який враховує культурні особливості кожної країни та їхнє ставлення до читання й літератури» [5]. Особливу увагу приділено необхідності тематичної актуальності матеріалів, що мають резонувати з читачами й відображати сучасні проблеми – кліматичні зміни,

соціальні, політичні та економічні виклики, а також їхній вплив на життя окремої людини.

З 2020 по 2023 рік літературна інноваційна агенція Love for Livres реалізувала дві масштабні європейські програми – Bookpower та Libraries of Emotions – у семи країнах (Франція, Бельгія, Іспанія, Італія, Польща, Словенія, Литва) під егідою Європейської комісії (Erasmus+, Creative Europe). Ці ініціативи були спрямовані на інтеграцію бібліотерапії у практику публічних бібліотек і навчальних закладів. Починаючи з 2025 року, одна з програм буде поширена на Україну, що відкриє нові можливості для культурної інтеграції та міжнародної співпраці [5].

Розвиток бібліотерапії в Європі набуває дедалі ширшого поширення завдяки системній підтримці міждержавних програм і партнерських ініціатив. Однією з наймасштабніших стала програма Interreg Central Europe, у межах якої у 2016 році було започатковано проєкт Central Europe 2020 Bibliotherapy Project. Як зазначає Юдіт Береш, президентка Угорської асоціації бібліотерапії, «ця програма є частиною політики згуртованості Європейського Союзу, що спрямована на розбудову регіональної співпраці та підвищення якості життя громад у Центральній Європі» [6]. Береш – членкиня міжвідомчого центру Bibliotherapy and Shared Reading: I Libri per il Benessere (Університет Верони) та організації Lapidus International (Велика Британія), відома як авторка методичних розробок і тренінгових курсів з бібліотерапії. У своїх публікаціях вона підсумовує понад десятирічний досвід підготовки бібліотерапевтів в Університеті міста Печ (Угорщина), що став одним із провідних освітніх осередків цього напрямку в Європі [7].

Європейська бібліотерапевтична традиція має глибоке історичне коріння: перша професійна асоціація бібліотерапевтів була створена у 1981 році у Фінляндії, започаткувавши систематичний розвиток цієї дисципліни в академічному та клінічному середовищі. Відтоді бібліотерапія активно поширюється в Угорщині, Великій Британії, Італії, Литві, Хорватії та Словаччині,

де діють спільні дослідницькі, навчальні й терапевтичні програми. Ці міжнародні партнерства формують міждисциплінарну мережу знань, у центрі якої – обмін досвідом і спільна розробка терапевтичних моделей на основі літератури. Серед провідних діячів сучасної європейської бібліотерапії – Юхані Іханус, доктор філософії, доцент Гельсінського університету, поет, есеїст і перекладач, автор понад 500 наукових і художніх публікацій. У своїй книзі *Transformative Words: Writing Otherness and Identities* (2019) він підкреслює: «Рефлексивна та поетична бібліотерапія надає людині свободу висловлювати невимовне, опрацьовувати замовчувані травми й відкривати диво емпатійного спілкування» [5].

Одним із найуспішніших практичних застосувань ідей бібліотерапії стала британська програма «Books on Prescription» (Книги за рецептом), започаткована у 2003 році в Кардіффі. Її створення було реакцією на зростання кількості психічних розладів, які Національна служба охорони здоров'я Великої Британії була змушена переважно контролювати, а не лікувати традиційними засобами. Згідно з концепцією програми, пацієнти можуть отримати не медикаментозний, а «книжковий рецепт» – перелік перевірених видань для самопомоги, підібраних фахівцями з психічного здоров'я [8]. Кожна книга відповідає певному емоційному чи поведінковому стану, а співпраця лікарів і бібліотекарів забезпечує доступ до цих ресурсів у публічних бібліотеках. Уже у 2005 році програма охопила весь Уельс, а пізніше поширилася на інші регіони Великої Британії. Її результативність підтверджується статистичними даними: протягом перших шести років кількість «рецептів на книги» суттєво зросла, що свідчить про підвищення довіри громадськості до цього виду терапії [8]. Важливим принципом моделі є доступність: усі громадяни мають рівне право скористатися рекомендованими книжками незалежно від місця проживання. Подібна ініціатива була також реалізована у Шотландії, де бібліотерапію впроваджено в систему громадського охорони здоров'я як інструмент підтримки емоційного добробуту.

В Україні ідея «книг за рецептом» знаходить своє відображення у новітніх бібліотечних практиках. Зокрема, Державна бібліотека України для юнацтва у 2023 році уклала анотований бібліографічний список різножанрових творів, спрямованих на психологічну підтримку молоді в умовах війни. Укладачі наголошують: «Книжки – чи не найпростіший спосіб навчатися нового навіть у бомбосховищі. А після війни отримані знання обов'язково знадобляться. Читаючи, ви не лише здобуваєте знання, а й можете бути корисними іншим». Особливий розділ видання – «Терапія для душі» – орієнтований на допомогу читачам у подоланні складних життєвих обставин і відновленні внутрішньої рівноваги [9].

Зацікавлення бібліотерапією в Україні помітно зросло протягом останнього десятиліття, і ця тенденція безпосередньо пов'язана з війною, що триває в країні. В умовах соціальних потрясінь, вимушеного переселення та психологічної травматизації громадян бібліотерапія набула нового значення як гуманітарний і терапевтичний інструмент. Важливу роль у цьому відіграє міжнародна підтримка – країни Європи та Північної Америки надають не лише методичну допомогу у формі стажувань, воркшопів і тренінгів, а й фінансову підтримку для реалізації практичних проєктів.

Яскравим прикладом є навчально-бібліотерапевтична програма «Ковчег-2», реалізована Львівською обласною бібліотекою для дітей за підтримки гранту Посольства США в Україні. Метою програми було психологічне розвантаження та адаптація дітей і батьків – внутрішньо переміщених осіб після анексії Криму та початку війни на Донбасі у 2014 році. Протягом восьми місяців команда бібліотеки організовувала публічні читання, дискусійні зустрічі, заняття з арт-терапії, інтерактивні вікторини, мовні тренінги, майстер-класи та виїзні заходи на природі. Ці активності поєднували освітні й терапевтичні елементи, сприяючи соціальній інтеграції дітей і створенню спільноти підтримки. Хоча результати програми не були оприлюднені у форматі наукового звіту, цей кейс

став одним із перших системних прикладів застосування бібліотерапії в роботі з переселенцями в Україні [10].

Водночас зарубіжний досвід демонструє, як бібліотеки можуть відігравати ключову роль у системі психічного здоров'я громади. У більшості бібліотек США створено спеціальні колекції літератури для терапевтичного використання. Наприклад, Бібліотека Карнегі в Піттсбурзі пропонує добірки для дітей і підлітків, що охоплюють теми усиновлення, самооцінки, втрати, розлучення та інших кризових ситуацій. Неформальна рекомендація бібліотекаря прочитати певну книгу після довірливої розмови з підлітком – це приклад «тихої» бібліотерапії, яка, хоч і не формалізована, має вагомий емоційний ефект [10].

З розвитком цифрових технологій виникає новий напрям – автоматизована бібліотерапія, що використовує алгоритми для підбору літератури. Деякі дослідники пропонують створення пошукових систем із тегами за інтересами користувачів. Проте результати емпіричного тестування свідчать про низьку валідність таких інструментів: «система була недостатньо оцінена під час експерименту з десятима волонтерами, які заповнювали анкети до і після використання програми; невелика вибірка та відсутність контролю унеможливають об'єктивне визначення ефективності, а обмежений доступ до системи не дозволяє здійснити зовнішню перевірку» [11].

Подальший розвиток рецептурної літератури передбачає інтеграцію цифрових технологій – зокрема алгоритмів штучного інтелекту – для персоналізації підбору книг і створення «літературних рецептів» нового покоління. Таким чином, рецептурна література постає як синтез гуманітарного знання, психології та цифрової інновації, що відкриває нові можливості для формування культури ментального здоров'я в суспільстві.

Література

1. Green K. Rethinking Therapeutic Reading: Lessons from Seneca, Montaigne, Wordsworth and George Eliot (Anthem Studies in Bibliotherapy and Well-Being). London: Anthem Press, 2020. 281 с.

2. Ackerson J., Scogin F., McKendree-Smith N., Lyman R. D.. Cognitive bibliotherapy for mild and moderate adolescent depressive symptomatology. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 1998, №66(4). P. 685-690. DOI: 10.1037//0022-006x.66.4.685
3. Shrodes C., Shugrue M., Matuschek C., DiPaolo M. *The Conscious Reader*, 12th Edition. Boston: Longman, 2012. 776 с.
4. Горноста́й П. П. Бібліотерапія. Велика українська енциклопедія, (2015-2024). URL: <https://vue.gov.ua/Бібліотерапія> (дата звернення: 21.05.2024)
5. Encounters, Paths an Challenges in Troubled Times: Abstracts of1st European Biblio/Poetry Therapy Conference 2024 (October 4th – 5th) / ed Judit Beres. Budapest, 2024. URL: https://ametszet.hu/upload/ccontent/67/2024-09-30_23:08:10New_Abstract_Book_Sept30.pdf (accessed 11.12.2024)
6. Beres J. Central Europe 2020 Bibliotherapy project. IFLA. 2016. URL: <https://www.ifla.org/g/libraries-for-children-and-ya/central-europe-2020-bibliotherapy-project/>
7. Beres J. 10 éves a pécsi biblioterápia szak. *Tudásmenedzsment*, 2023, №24 (1). P.143-152. URL: <https://doi.org/10.15170/TM.2023.24.K1.11> (accessed 13.07.2024)
8. Yontz-Orlando J. Bibliotherapy for Mental Health. *International Research in Higher Education*, 2017 ,Vol. 2, No. 2. P. 67-73. DOI: 10.5430/irhe.v2n2p67
9. Терапія читанням : бібліогр. список / уклад. Ю. Круть; ред. Н. Лінкевич ; Держ. б-ка України для юнацтва. Київ, 2023. 23 с. https://drive.google.com/file/d/19Ev-jFgDbdlO2hK2oJ2N5l_88-greNjl/view (дата звернення 14.07. 2024)
10. Вознічка-Парузель Б. Бібліотерапія: від теорії до практичної діяльності. Острів безпеки у світі небезпек: на допомогу бібліотерапевту / упоряд.: Л. А. Лугова, Ю. В. Стадницька; Львів. обл. б-ка для дітей. Львів, 2012. С. 40–44. URL: https://lodb.org.ua/assets/files/Book_2.pdf (дата звернення 23.07. 2024)
11. Aswal J., Srivastava N. A recommender system for informal bibliotherapy *HealthRecSys '20*, Sep 26, 2020. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-2684/5-paginated.pdf> (accessed 11.07.2024).